

ZÁŘÍ 2018

OBSAH

- O čem se psalo v září 2018
- Jak se žije ženám ve fyzice?
- Angela Saini, ukázka z knihy: Vrozené rozdíly
- Aktuality
 - Pracovní skupina pro změnu s Maximem Forestem
 - Noc vědkyň a vědců s Kateřinou Šimáčkovou
 - 5. národní konference o genderu a vědě
 - Monitorovací zpráva o postavení žen
- #wetooinscience
- Ženy ve vědě v Evropském parlamentu
- Záříjové perličky a špeky

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

záříjový newsletter je tu a s ním řádná porce informací z oblasti genderové rovnosti ve vědě a vysokém školství. Říjen je událostmi doslova nabitý, a tak avizujeme otevřené setkání Pracovní skupiny pro změnu a připomínáme Noc vědkyň a vědců, slavnostní vítání knihy *Od přírody podřadné* a v neposlední řadě 5. národní konferenci o genderu a vědě.

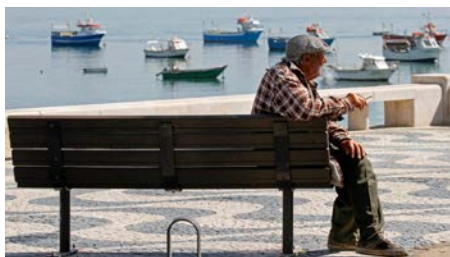
Během září jsme publikovaly již [čtyři blogy s výstupy našeho výzkumu](#) o pracovních podmínkách v české akademické sděře a další se chystají. Také Nina Fárová z něj čerpá ve svém příspěvku o ženách ve fyzice, ve kterém popisuje některé z překážek, kterým vědkyně v tomto oboru čelí.

V září vyšla Monitorovací zpráva o postavení žen v české vědě a také opakovaně avizovaný překlad knihy Angely Saini *Od přírody podřadné*. Na konci září také proběhly dvě mezinárodní akce, kterých jsme se zúčastnily a přinášíme z nich stručné zprávy.

Inspirativní čtení přeje

Hana Tenglerová

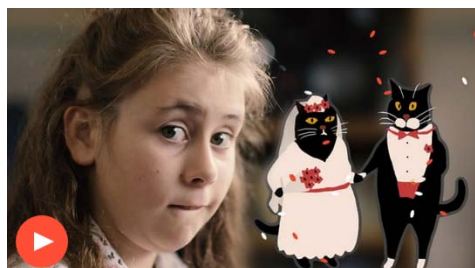
Může být nadvláda mužů špatná pro jejich zdraví?

Nová zpráva Světové zdravotnické organizace konstatuje, že zdraví mužů je nejhorší v zemích s nejnižší genderovou rovností. Zpráva obsahuje data o zdraví mužů ze 41 zemí. Muži v celé Evropě více než ženy čelí zdravotním problémům spojených s pitím alkoholu, kouřením, nezdravou přesolenou dietou a úrazy způsobenými fyzickým násilím nebo napadením. Zatímco v západních zemích Evropy je zdravotním rizikem číslo jedna kouření, ve východní Evropě jsou to alkohol a drogy. Rozdíly mezi ženami a muži byly historicky tak velké, že byly přisuzovány biologickým odlišnostem. Autorský tým zprávy však naznačuje, že náchylnost ke zneužívání návykových látek nebo nezdravé dietě nejsou mužům biologicky vlastní, a jde spíše o podléhání stereotypním představám o maskulinitě. Pití alkoholu v Rusku například zvyšuje nebo udržuje status mužů z nižších tříd. Muži nepijí, protože jsou muži, ale protože je společenské prostředí oceňuje za to, že tak činí. Je třeba dodat, že souvislost mezi genderovou rovností a zdravím mužů je založena na korelaci, nikoli kauzalitě. Podrobnosti [zde](#).

Tisíce žen a dívek není diagnostikováno z důvodu předsudků

Statisíce žen a dívek s autismem jsou ignorovány, protože je autismus považován za mužskou vývojovou poruchu. Selhání medicíny v diagnostice znamená pro tyto ženy a dívky zvýšené riziko pro jejich duševní zdraví. Autismus bez intelektuálního omezení, někdy nazývaný Aspergerův syndrom, byl považován za onemocnění, které postihuje zejména muže a chlapce, v poměru s dívkami 10:1. Nicméně rostoucí evidence ukazuje, že počty žen a dívek byly enormně podceněny. Aktuální výzkum přišel s poměrem 3 (muži/chlapci): 1 (ženě/dívce). Studie původně pracovaly převážně s mužskou populací. Dosavadní znalosti o autismu ve skutečnosti vycházejí ze znalostí o mužském autismu. Výzkumy naznačují, že projevy autismu mohou být trochu jiné u žen a u mužů, jeho projevy u dívek a žen mohou být méně nápadné. Pochybení v diagnostice může vést k sekundárním duševním onemocněním. Jedna nedávno provedená sonda naznačuje, že 23% žen hospitalizovaných s anorexií splňovalo diagnostická kritéria pro autismus. Podrobnosti na webu [Guardianu](#).

Nejsou to děti, kdo poškozují kariéry žen. Jsou to muži.

Přestaňme vinit mateřství za problém, který vytvořili otcové. „Kdyby otcové odváděli doma stejný díl práce jako matky, rozvíjely by se kariéry žen dosud nevídaným způsobem,“ konstatuje ve svém blogu Jessica Valenti. Podle ní se celý problém sladování rodinného a profesního života rámuje naprosto špatně, a je třeba, aby si lidé uvědomili, že ženy dělají domácí práce ne proto, že je to baví, ale protože se to od nich očekává, jsou odsuzovány, když je nevykonávají, a také proto, že je extrémně těžké najít partnera, který by byl ochoten domácí práce rovnocenně sdílet. „Přestaňme říkat, že mateřství brání rozvoji kariér žen. Není to instituce rodičovství, co ztěžuje postup. Nejsou to ani děti. Je to tak, že rovnost v práci není možná, pokud je doma nerovnost. Není to tak, že ženy nemohou mít všechno, je to tak, že si to muži musí přestat brát.“ Celý blog [zde](#).

Nina Fárová

České vědecké prostředí není stejně spravedlivé pro muže a ženy. Genderové otázky nejsou viděny jako důležité a vědkyně stále musejí každodenně překonávat mnoho překážek, se kterými se vědci nepotýkají. Pro lepší představu o problému se pojďme podívat, jak genderová rovnost a otázky s ní spojené rezonují v jednom konkrétním vědním oboru – ve fyzice.

V rámci výzkumu *Analýza bariér a strategie podpory genderové rovnosti* provedl výzkumný tým NKC – gender a věda kvalitativní výzkum na čtyřech vybraných akademických a vysokoškolských pracovištích. Jedním z nich byla také katedra fyziky jedné české vysoké školy. V oborovém srovnání vykazují technické obory nejnižší zastoupení žen na všech stupních akademické dráhy. Jak ukazuje [Monitorovací zpráva o postavení žen ve vědě](#), v roce 2016 jich zde bylo pouhých 12,8 %. V porovnání s rokem 2005 zde došlo dokonce k poklesu, a to o 2,2 % procenta. Situace se tedy nezlepšuje.

Jak se nelehká situace žen ve fyzice projevuje? Lze ji ilustrovat na příkladu tří témat: představy o genderově specifických fyzikálních specializacích, zastoupení žen ve vedoucích pozicích, a překážky spojené s mateřstvím.

Ve výzkumu se ukázalo, že v oboru fyziky do jisté míry stále fungují představy o tom, která specializace je „ženská“ a která „mužská“. Podle účastnic a účastníků výzkumu se ženy koncentrují spíše ve specializacích, které mají blízko k lékařským vědám, tedy například v dozimetrii nebo radiologické fyzice. Někteří převahu žen v této specializaci zdůvodňují přirozenější potřebou žen pomáhat ostatním. Ženy naopak absentují v teoretické fyzice, která je vnímána jako královská disciplína. A zdůvodnění? Někteří účastníci a účastnice výzkumu si nejsou jisti, proč tomu tak je. V rámci výzkumu jsme se však setkaly i s názorem, že ženy možná nemají tak vysoké analytické myšlení a že jejich mozky už jsou „předprogramovány“ tak, že v této specializaci nemohou být úspěšné.

Vedoucí pozice jsou pro ženy na zkoumaném pracovišti spíše zapovězené. Funguje tu totiž poměrně rigidní systém postupu po kariéřním žebříčku. Na možnost zastávat vedoucí pozice si musíte jaksí počkat, jelikož záleží na tom, jak dlouho jste na pracovišti zaměstnání. Zároveň

je zde žen prozatím velmi málo a jsou mladšího věku (nejvíce je doktorandek). Na jednu stranu je logické, že pokud je ve fyzice málo akademicky seniornějších žen, je složité mít ženy ve vedení. Na druhou stranu, pokud jsou ženám kladeny překážky v rozvoji jejich kariéry, je složité je mít ve vedoucích pozicích. Tento začarovaný kruh je možné dobře popsat skrze překážky spojené s mateřstvím.

Dobrou zprávou určitě je, že je poměrně široce akceptován fakt, že rodičovství výrazněji narušuje vědeckou kariéru žen (oproti mužům) a že je třeba s tímto nerovným stavem něco dělat. Problémem však je, že v rámci pracoviště funguje automatický a nevyřčený předpoklad, že břemeno rodičovství leží na ženách. Jinými slovy, odpovědnost za děti a domácnost je v myšlenkách účastníků a účastnic výzkumu stále přesouvána výhradně na ženy. Jsou to ženy, které si rodinné záležitosti „musejí nějak zařídit“ – domluvit hlídání, mít vhodného partnera či manžela, vyjednat si zkrácený úvazek, pečlivě si připravit zahraniční mobilitu a mnoho dalšího. To klade na ženy vysoké nároky, a je často příčinou, proč se ženy do vědy po absolvování rodičovské dovolené nevracejí.

Otcové jsou z takového uvažování často nevědomky vylučováni, jako by byli za rodinu méně odpovědní. Jak se však na daném pracovišti ukázalo, pomalu ale jistě zde nastává určitá pozitivní generační proměna. Začínající akademici deklarují, že oproti mužům z předcházejících generací chtějí být aktivními otci a že jsou připraveni se ve svých životech plně a rovnoměrně zapojit do péče o děti. Doufáme, že i akademicky seniornější pracovníci, kteří si prošli jinou životní zkušeností a kteří jsou zároveň často ve vedoucích funkcích (tudíž mohou rozhodovat o nastavení podmínek, například co se kombinace práce a rodinu týče), budou mít pochopení pro požadavky této nastupující generace.

ANGELA SAINI: UKÁZKA Z KNIHY

Mary Wollstonecraft pravdu, když v roce 1792 napsala: „Děvčata a chlapci by si zkrátka nevinně hráli pospolu, kdyby jim rozdíl mezi pohlavími nebyly vštěpovány mnohem dříve, než se projeví přirozeně.“ Britská spisovatelka Angela Saini se v kapitole *Vrozené rozdíl* ve své knize *Od přírody podřadné* mimo jiné snaží zjistit, jak je to s biologickými a sociálními vlivy u malých dětí.

UKAZKA Z KNIHY:

Při výzkumu mezipohlavních rozdílů si vědci uvědomují, že potřebují přesně zjistit, jak moc toho děti při narození vědí a umějí a co to znamená. Mezi jiným se to týká také pozorování rozdílů mezi chlapci a děvčaty. Pokud si děti skutečně nesou do života předem připravené programy, závisejí tyto programy na pohlaví? Dávají malé holčičky přednost panenkám oblečeným do růžových šatiček, protože jsou holčičky, nebo spíš kvůli tomu, jak jim společnost dává najevo, že panenky a růžová barva jsou pro ně to pravé?

V tomto oboru již proběhlo nespočet výzkumů. Víme, že asi ve věku dvou let si děti začnou být vědomy svého pohlaví. Někdy mezi čtvrtým a šestým rokem života si chlapci uvědomí, že z nich vyrostou muži, a děvčátka, že dospějí v ženy. V tomto věku mají děti již také určitou představu, co je pro jejich pohlaví v dané kultuře vhodné. Americká psychologka Diane Rubleová a expertka na gender Carol Lynn Martinová vysvětlují, že pětileté děti již mají osvojené genderové stereotypy. Popisují experiment, ve kterém ukázaly dětem obrázky lidí, jak šijí nebo vaří. Pokud obrázek odporoval tradičním stereotypům, děti si jej častěji zapamatovaly

chybně. V jednom případě si místo dívky řezající dřevo – kterou ve skutečnosti viděli – řada z nich vybavila při stejné činnosti chlapce.

Někteří rodiče si tento problém velmi naléhavě uvědomují. Matka dítěte, které dnes pozoruji v laboratoři, mi vysvětlila, že je vědkyně s doktorským titulem a ráda by, aby i její dcera jednou dosáhla doktorátu. I proto se jí od samého začátku snaží chránit před genderovými stereotypy, které by jí mohly zbrzdit v úsilí maximálně využít své schopnosti. „Nejsem proti růžové, ale hodně kupujeme modré věci,“ říká mi. Kdosi jí nedávno nabídl dům pro panenky, ale odmítla: „Raději jí dám něco neutrálnějšího.“

Výzkumníci jako ti z Birkbecku si uvědomili, že jedním z neúčinnějších způsobů odlišení vrozeného od získaného, tedy biologických vlivů od sociálních, je zaměřit se na děti tak malé, že společnost dosud neměla možnost vštípit jim genderové šablony. „Nemyslím si, že bychom o rozdílech mezi pohlavími mohli něco zjistit zkoumáním dospělých. Tak získáme informace jenom o tom, jak tito lidé dosud žili. Dozvíme se mnohem více o jejich životních zkušenostech než o biologii,“ vysvětluje Teodora Gligaová. „Čím ranější fázi vývoje zkoumáte, tím blíže se dostáváte k vrozenému.“

Kniha je od září k dostání v knihkupectvích. Se slevou bude ke koupi i na oficiálním vítání, které proběhne za účasti autorky 29. října od 17 hodin v Galerii Louvre na Národní třídě 22 (Praha 1). Podrobnosti o akci [zde](#). Kniha např. v online obchodu nakladatelství [Academia](#).

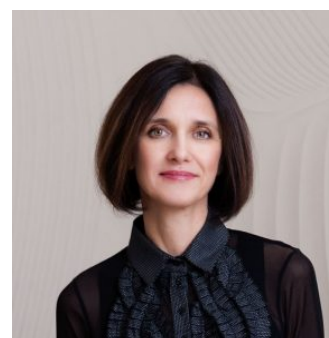
Pracovní skupina pro změnu s Maximem Forestem

Zveme vás na další otevřené setkání [Pracovní skupiny pro změnu](#). Tentokrát přivítáme výzkumníka ze Sciences Po a konzultanta organizace Yellow Window Maxima Foresta. Maxime Forest se zaměří na strategie prosazování genderové rovnosti v různých oblastech akademické sféry (personální politika, rozhodovací procesy, strategické plánování, obsah výzkumu a výuky) a hlavní současné trendy a výzvy, které se v těchto oblastech uplatňují. Na základě zkušeností z různých evropských projektů též představí vybrané příklady úspěšných a neúspěšných praktik. Akce se uskuteční **ve čtvrtek 4. října od 17 hodin** v Sociologickém ústavu AV ČR. [Podrobnosti a registrace na našem webu](#).

Noc vědkyň a vědců s Kateřinou Šimáčkovou

Připomínáme diskuzi, pořádanou v rámci evropské Noci vědkyň a vědců, tentokrát s podtitulem „**Mužské právo**“ aneb **jsou právní pravidla neutrální?** U příležitosti stého výročí vzniku Československé republiky a téhož výročí možnosti řádného studia žen na Právnické fakultě Univerzity Karlovy vás zveme na přednášku ústavní soudkyně Kateřiny Šimáčkové. V pátek **5. října 2018** v **Leica Gallery** (Školská 28, Praha 1, Nové Město) budeme diskutovat například o tom, jak dopadá právo na životy žen a mužů, zda je justice obsazena z pohledu genderu spravedlivě a zda nejsou ženy v právu diskriminovány. Podrobnosti na [našem webu!](#)

5. národní konference o genderu a vědě

V úterý 30. října 2018 se v Praze uskuteční **5. národní konference o genderu a vědě**. Konference se zúčastní jako hlavní řečnice britská novinářka a popularizátorka vědy Angela Saini (viz ukázka z její knihy výše). Hlavním tématem konference budou výsledky našeho výzkumu, který mapoval pracovní podmínky v akademickém prostředí. Přijďte od 9.30 do 14.00 hodin do hlavní budovy Akademie věd na Národní 1, Praha 1. Registrace [zde](#).

Monitorovací zpráva o postavení žen

Muži mají ve všech profesích výzkumu a vývoje (výzkumníci, techničtí pracovníci, ostatní zaměstnání) převahu a jejich zastoupení má rostoucí tendenci. Zastoupení žen mezi výzkumníky opět mírně kleslo, a to až na nejnižší hodnotu od roku 2000. V evropském srovnání patříme mezi nejhorší v tomto i řadě dalších ohledů.

Podrobnosti a PDF ke stažení [zde](#).

#WETOOSCIENCE: PREVENCE JE LEPŠÍ NEŽ LÉČBA

Ve dnech 20. a 21. září se v italské Pise uskutečnila [konference](#) věnovaná sexuálnímu násilí a obtěžování v akademické sféře. Kromě aktuálních výzkumů tohoto fenoménu se konference zaměřila na reakce institucí, zejména příklady řešení, které v Evropě zavádějí univerzity a výzkumné ústavy, a na prevenci. Konferenci pořádala [European platform of women scientists](#) (EPWS) a [Donne e Scienza](#), nezisková organizace sdružující vědkyně z akademického sektoru v Itálii.

Colette Guillopé z Univerzity Paris-Est Créteil ve svém příspěvku hovořila o situaci ve Francii a její silné legislativě v oblasti genderové rovnosti, a to včetně oblasti násilí na ženách, kam sexuální obtěžování spadá. První místní iniciativy se problematice začaly věnovat na začátku tisíciletí. Pionýrem byla zejména síť [CLASHES](#), která artikulovala první podněty institucím a dodnes se věnuje zvýšení povědomí o sexuálním obtěžování v akademickém prostředí. První institucionální reakcí bylo zřízení poradenského a prevenčního centra na Univerzitě Lille 3 v roce 2008. Až v roce 2013 však vznikl státní plán pro rovnost žen a mužů na vysokých školách a výzkumných ústavech. Ten mimo jiné nařizuje, aby každá univerzita měla explicitně ošetřenou prevenci a postup při výskytu sexuálního obtěžování. Univerzity mají tento úkol splnit do konce letošního roku.

Také Německo má legislativní regulaci sexuálního obtěžování na pracovištích; poslední dva roky jde o trestný čin. V dubnu letošního roku vydala místní obdoba České konference rektorů [doporučení](#), v rámci kterého se rektori a rektorky explicitně staví proti sexuálnímu násilí včetně sexuálního obtěžování, hlásí se k odpovědnosti za řešení případů a zavazují se k přijetí preventivních opatření. Doporučení se věnuje také situaci zneužití moci a nabádá mimo jiné instituce, aby problematiku sexuálního obtěžování ošetřili ve smlouvách studujících doktorského studia s jejich vedoucími.

Z výzkumů představených na konferenci mimo jiné vyplývá, že přetrvává bagatelizace tohoto fenoménu, často se vyskytuje slovní obtěžování a instituce jsou vnímány zejména jako prostor vysoké intelektuální kultury, v níž se sexuální obtěžování neděje. Jen málo pozornosti se dosud věnuje sexuálnímu obtěžování transosob a dalších zranitelných skupin, jako jsou například cizinky.

ŽENY VE VĚDĚ V EVROPSKÉM PARLAMENTU

V souvislosti s přípravou nového rámcového programu financování výzkumu se na konci září uskutečnila v Evropském parlamentu konference [Women in Science](#). Setkání více než stovky osob z oblastí vědy a politiky zahájili organizátoři akce evropská poslankyně Soledad Cabezon Ruiz a evropský poslanec Dan Nica. V úvodu vystoupil s projevem komisař pro výzkum a inovace Carlos Moedas, který vyjádřil podporu opatřením směřujícím ke zvyšování genderové rovnosti, včetně kvót (zkrácená verze projevu v angličtině [zde](#)). Podle jeho názoru je žádoucí pokračovat v aktivitách, které jsou součástí stávajícího rámcového programu Horizont 2020 (např. i [zde](#) a [zde](#)). Je ovšem třeba dodat, že publikovaný [návrh](#) Horizontu Evropa spíše z takových opatření slevuje, a není tedy jasné, zda a jak se daná prohlášení promítnou do reálné politiky.

Na možnosti, jak zlepšit návrh nového rámcového programu, upozornila ve svém [projevu](#) Marcela Linková z NKC – gender a věda. Prostřednictvím [série stručných stanovisek](#) byla v rámci projektu GENDERACTION, který koordinuje, navržena řada

konkrétních změn, které se týkají jednotlivých kapitol a tematických oblastí navrhovaného programu. „Výzkumná komunita musí spolu s tvůrci politik bránit základní hodnoty výzkumu. Ty zahrnují férovost, spravedlnost a otevřenost, tedy aspekty, které přispívají k genderové rovnosti ve výzkumu.“ Svě vystoupení pak zakončila konstatováním, že pro další krok dále musíme zachovat to, čeho bylo dosaženo. Návrh nového rámcového programu si proto zaslouží naši plnou pozornost.

ZÁŘIJOVÉ PERLIČKY A ŠPEKY

Předsednictvo Americké asociace pro vědecký pokrok (AAAS) v září schválilo nová pravidla, na jejichž základě může dojít ke zproštění čestného doživotního členství za prokázané vědecké pochybení nebo vážné porušení profesní etiky, do něhož spadají i případy sexuálního obtěžování. Předsedkyně AAAS Margaret A. Hamburg prohlásila, že sexuální obtěžování nemá ve vědě místo. „Jako vědecká komunita musíme udělat pro vytvoření respektujícího a podporujícího prostředí pro naše kolegyně, kolegy a studující víc.“ Podrobnosti [zde](#).

A ještě jedna perlička, tentokrát z Masarykovy univerzity, která zavádí [motivační podporu pro matky vracející se z rodičovské dovolené](#). U interní grantové agentury nyní mohou úspěšné týmy získat dotaci půl milionu korun, pokud bude v projektu na významné pozici působit žena, která se vrací z rodičovské. Cílem je zvýšit počet žen ve vědě. Takže gratulujeme k nevídanému počínu a držíme palce, ať se věc osvědčí!

Na opačném spektru také gratulujeme, tentokrát Akademii věd ČR k prodloužení série „all male“ laureátů [Akademické prémie](#) a také Radě pro výzkum a vývoj ke zvolení výlučně mužských kandidátů do [vědecké rady](#) Technologické agentury ČR. Třeba se příště lépe zadaří a nějaké vhodné kandidátky budou nalezeny.

NEWSLETTER ZÁŘÍ 2018

Měsíčník newsletter vydává Národní kontaktní centrum – gender a věda Sociologického ústavu AV ČR, v.v.i.
ISSN 1801–7339.

Newsletter vychází s podporou grantu Inter-excellence LTI17013 a podporou RVO 68378025_Rozvoj výzkumné organizace_ SOÚ AV ČR.

Adresa redakce: Jilská 1, Praha 1 110 00

Redakce: Hana Tenglerová

Korektury: Alena Ortenová

K odběru newsletteru se lze přihlásit na webových stránkách www.genderaveda.cz

Sledovat nás můžete také na sociálních sítích:

